

UKINIKAS

laikraštis, paskirtas ukininkų reikalams

isieina sykį ant mėnesio. Metinė prekė: Maskolijoje, su prisiuntimu uždengtose gramatose, 5 rubl., su pristatymu per perkupčius — 2 rubl.; Prusuose, su prisiuntimu, — 3 mark.; Amerikoje ir kitur — 4 mark. Perkant Ukininką numeriais paskyriam, viens numeris kasztuoja 20 fenigių.

Prie kiekvieno numerio laikraszcio pridėdame „Priedą“, knygutę su naudingais skaitymais.

Vad. Vinc. Laikas mums

Laikas mums pasirupinti.

Jeigu kokioj szalyje atsiranda pavojinga liga, tai kiekvienas žmogus bijo užsikrėsti; bijo, kad neužsikrėstų jo šeimyna, vaikai ar giminės; bėga nuo tu namų, išz kur iszejo liga ir ko tik nedaro, kad tik neapsirgtų! Bet yra viena liga, kuri ganubija beveik visą pasaulę ir nieks jos nebijo. Tai liga taigirtuoklystė, viena didžiausių nedorybių szio svieto. Šakau, didžiausių, nės ji ardo laimę šeimynos ir draugijos, griauja sveikatą kiekvieno žmogaus, užmusza mūsų dvasią ir protą. Ji su neiszasakyta spēka platinasi po visus luomus draugijos, nežiurint nė ant valdžių (!) įstatymų, nė ant draugijos nutarimų, nė ant keiksmų kunigų.

Sziandien geria tėvai ir motinos, geria mergaitės ir vaikai, seni ir maži, varguoliai ir didžtūrciai. Girtuoklystė teip apėpė mūsų protą, kad pasiliksmiminą ir pasigerimą mes pervien laikome: ant veseilijų, krikštytųjų ar szermenų turi butinai buti ar degtinė, ar alus, ar vynas, ar viskas sykiu. Norėdami iszreikszi džiaugsma ant susirinkimų, turime pasigerti. Tokia jau gadyne! . . .

Istties, jeigu atsivertų grabai ir prakalbėtų mūsų proseniai, jie pasakytų, kad didesnė pusė mūsų nelaimių ir vargų pareina isz girtuoklystės. Todėl, broliai, žvilgtėrkim, kokią įtekme daro spiritiniai gėralai ant žmogaus kuno, dvasios ir doros. Gal kam szitas pažvelgimas atvers akis ir parodys pavojų, kuris laukia mūsų, iszrodys reikalingumą kovoti prieszais girtuoklystę . . .

Ar kenkia mums degtinė, alus ir tolygus gėralai, ar rasi esti naudingi? Sztai klausymas, ant kurio mes turime sau atsakyti pirm visko. Kasdieninio gyvenimo patyrimas mums sako, kad visi szitie gėralai esti nuodais mūsų kunui; bet kodel daktarai liepia gerti juos apsirus žmogui? Atsakymas trumpas: daktarai nuo senovės vartoja visokius nuodus ant naudos žmogui, jie žino, kokiam atsitikime ir kiek reikia duoti. Tas pats vaistas gali iszgydyti ir gali užmuszi mūsų kuną. Ta pat galime pasakyti ir apie alų, degtinę ir t. t. Viens, kits stiklelis vyno sudrutina apalpusį ligitį, szirdis pradeda labiau taksenti ir per tai pas jį atsiranda daugiau gyvasties. Bet tankus ir gerokas užsitraukimas degtine ar alumi jau esti žingsnis prie ne sveikats. Kad aiszkiau suprastumem szitą dalyką, pasižiurėkime, kas darosi su žmogum, kuris nuoseniai paskendo girtuoklystėje.

Toks žmogus paliauja valges, jis daugiau geria, kaip valgo, teip kad pietus jam buna tik užkandziu prie gėralo. Mokyti vyrai jau seniai parodė, kad žmoguje kiekvienoj valandoj nusiduoda suirimas arba smertis sudėtinių dalių jo kuno; teipos-gi jie parodė, kad sykiu eina ir užgimimas szviežių dalių vieton mirusiųjų. Isz to matome, kad didelę blėdį daro girtuoklystė, grasinama žmogų nuo valgio, nės isz valgio syvų kunas tveria savo dalis, o pati degtinė iszsisunkus isz pilvo į gyslas teka su krauju ir visas kuno dalis, iki per skura ir plaučius neiszgaruoja ar su myžalais neiszeina isz kuno.

Negana to, ji dar gadina kraują, tuos syvus, kurie daoda mums gyvastį. Jei išžiūrėsime į girtuoklių skurą, tai galima bus patėmyti, kad jų skura mėlynai raudona — vyszninė; tai pareina nuo sustojimo ir pagedimo kraujo tulose skuros vietose.

Girtuoklio pilvas juo tolyn, juo labyn genda, ant galo pagalios suvisai atsižada tarnauti, ir aną nabagą su išskėstoms rankoms laukia giltinė. Doktorai sako, sako, buk revidavoiant numirusius per girtuoklystę tankiai tenka matyti pažeidimą pilvo sienelių.

Ne tik pilvui tenka nuo girtuoklystės, nepasilieka nejudinta nė žmogaus szirdis, nė plaucziai, nė kepenys. Szirdis ir kepenys, per kurias tekėjo išsisunkus degtinė, darosi ne tokios, kaip sveiko žmogaus.

Jei sulyginsime sveiko žmogaus szirdį su girtuoklio, tai pamatysimė, kad sveiko žmogaus szirdis raudona, o girtuoklio geltona, nės szirdies mėsos nuo girtuoklystės išsvirsta į tankus; per tai, žinoma, kraujas gyslose ne teip tvinkseną, kaip pas sveiką žmogų. Už tai girtuokliai nelabai pakenčia karsztliges — apsirgę tuojaus mirszta. Plaucziai teipogi tankokai pagenda. Galima patėmyti, kad girtuokliai labai tankiai kosi ir skrepliuoja. Doktorai tvirtina, kad daugumas jų ir galą gauna nuo sausligės.

Jonas Kriaučiūnas

Kaip reikia taisyti tvarto mėszlas.

Tvarto mėszlas susideda iš gyvulių išmetų ir iš kratų (kraigo). Sziaudai, ką ima kratams, nedaug savyje teturi tojo maisto augalams, kurio dirva labiausiai privalo, tai yra *amonijako, fosforinės rugzties* ir *patasziaus* (szarmo); ale už tai tų dalykų apscziai yra gyvulių išzmetose, ir tai juo daugiau, juo geriau szeri bandą. Taigi iš to matyt, kad norint turėti maistingesnį (riebesnį) mėszlą, gyvuoliai reikia szerti geru paszaru ir paszaro nepavydėti, o sziaudus vartoti tiktai kratams, ir tai nepervirsz, kad tiktai nebutų perszlapia, ir, Dieve susimilk, nevežti į lauką sausų, neperpuvusių sziaudų.

Kad mūsų ukininkai žinotų, juog mėszlo srutos užturi savyje didžiausią dalį anų maistinių dalelių ir kad tos srutos tokiu budu yra tikriausioji mėszlo trąszta, tai tikrai jas labiau dabotų, nekaip kad sziandien tai daro; jug tai nenaujiena matyti, kaip ne iš vieno ukininko tvarto srutos bėga sav į kokią balą į grabę ar į upelį, lyg rodos jos niekam nevertos. O jug tai yra pati mėszlo riebuma ir vyriausias javų

Bet labių labiausiai tampa pažeistos girtuoklių dirksnys Rankos ir kojos ima drebėti, kad tik vos-nevos gali ka-nors rankose išlaikyti. Pradedą laužyti ir traukyti juos, lyg rodos nuomarium mirtų, prieg to diena nuo dienos eina silpnyn, paliauja miegoję, o jei ir užmiega, tai ima klejoti. Žinoma, kad toki žmonės per paktį suvis negali pasilsėti ir iš lovos atsikelia dar labiau pailšę. Negana to, tankiai ir diena girtuoklį persekioja visoki vaizdai, jam akise rodosi visoki niekai. Doktoras Marsė pasakoja apie vieną girtuoklį, kuris visur ant ulyčių ir namuose matęs kartuves ir jam rodeši, buk jį nori ant jų pakarti.

Tai degtinė įveikia žmogaus smegenis! Jeigu dar atsimysim, kad mūsų žydpalaičiai, Mausziai ir Oszkės, tankiai tabaku ir kitoms srutomis pastiprina degtinę, alų, tai mums bus aisku, kodėl tose szalise, kur girtuoklystė labiau išsziplatinus, visokios ligos skaudžiau svieta vargina.

Apart kuno, ir dvasiszkos žmogaus spēkos nuo girtuoklystės kenczia: girtuokliai išzengvo eina iszproto. Jei mes gerokai išžiūrėsime į girtuoklių gyvenimą, tai galima bus patėmyti, kad juo tolyn, juo labyn jie paiksta, ir daugumas užbaigia savo amžį pilninteliu papaikimu. Viens doktoras, papaikusių lignonbuczio užveizdas, sako,

maistas; nes srutose visos maistinės augalų dalys jau pasileidusios, ir augalų szaknelės tuojaus gal jas imti ir traukti į savę ant naudos augalams.

Kratams paprastai ima žiemkenczių javų sziaudus (rugienius ar kvietienius); ale kaip sziaudų neteksi, galima iš bėdos krėsti ir spygliais, sausais lapais iš girios, samonomis, nendrėmis arba dagi džiovintais kupstais nuo pievų. Ale niekados nereikia kratams (kraigui) vartoti *varpuczio*, nės ta nenauda piktžolė tokia gaji, kad kartais nors ir pusę metų iszguli mėszle ir, rodos, jau visai supuvo, o kaip iszveži į lauką, žiurėk, ir vėl pradeda leisti jaunus diegus ir terszia dirva. Geriausia varputį, iszgrėbsczius iš dirvos, sukrauti ant lauko į kruvą ir sudeginti, o pelenus po dirvą iszbarstyti.

Ale užtai puiki medega kratams esti iszdžiovinta ir sutrupinta pelkė (durpa) arba dagi sausa, puri žemė. Mat *amonijakas*, tasai garas, kursai yra viena iš vyriausių maistinių mėszlo dalių, szeip iš mėszlo garuoja į orą; ale kada mėszlas apibarstytas sausomis žemėmis, tai įsai išėda į tas žemes ir tokiu budu pasilieka mėszle, nepragaizszta. Taigi, kad nė srutos nuo mėszlo nenubėgtų,

buk iš 57920 išėjusių iš proto 10717 iš proto išėjo per girtuoklystę; patėmyjimai patvirtina, kad toje tautoje daugiau iš proto išėjusių, kur labiau išgyvenus girtuoklystę. Teip antai Skotijoje (dalis Anglijos), kur daug geria, vienas iš proto išėjusių pareina ant 563 gyventojų, Španijoje, kur mažiau geria, vienas pareina ant 7181 sveikų žmonių. Londone kur girtuoklystė giliai įleido šaknis, pusę papaikuosiu neteko savo proto per girtuoklystę.

Drauge su puolimu dvasiszkų žmogaus spėku, puola nuo girtuoklystės ir dora. Girtuoklis pirmiausiai atpranta nuo darbo. Rupeštingas ir dabsztus ukininkas, kurs mie lai trusė apie savo ukę ir šeimyną, pradeda tinginiai ir nežiūrėti namų, įieszko tik progos išsprusti iš namų į kurciamą; viską paaukauna Mausziui: namus, paczią ir vaikus; ant visko mosterėjęs ranka, per kiauņas dienas sėdi karcziamoje. Suprantamas daigtas, kad jo ukę turi suirti ir tekti ar Mausziui, ar kitam žydeliui, o šeimyna paskešti varguose ir nelaimėse.

Pagal mokyty vyrų isztirinėjimus pusė nelaimių szioj pasauleje pareina iš girtuoklystės. Nereikia, man rodos, pasakoti, kad girtuoklystė esti motina visokių nedorybių: vagystės, pesztynių, musztynių, paleistuvysčių ir tt. Kalinių užveizdai patvirtina,

nė amonijakas iš mėszo į orą neiszgarnotų — geriausias pro tai vaistas į kratus įbarstyti arba sausos, purios žemės arba pelkės (durpos), kurie tur. Pas mus maža ukininkų tevartoja tą vaistą, nėra arba visai to nežino arba kad katras ir žino, tingi vežti ir džiovinti žemes kratams apibarstyti. Barstant į tvartą žemes, ne vien daug daugiau mėszo pasidaro, ale ir toksai mėsblas dvigubai geresnis; o drauge ir ta nauda pasidaro, kad kratams mažiau sziaudų iszeina. Barstymui žemė, kaip sakiau, tur buti sausa. Vasaros metą nesunku ganti sausų žemių; ale už tai žiemai reikia vasarą geras iszteklis pusirupinti, kur nors sausoje vietoje, po stogu, arba bent supilti į kruvą pazyalyje ir ant žiemos gerai apdengti sziaudais, kad neįmirkty ir neįszaltų. Tam tikslui galima naudoti ir molį, kurs iszvežtas paskui drauge su mėszo aut lengvesnio (minksztesnio) lauko, didei pagerina dirvą. Teip įbarstant žemių į mėszlą, mėsblas niekadės nesudega tvarte, perdėm lygiai supuva, o — ir tai ne mažmožis — tvarte arba kutėje visumet bus czystas ir sveikas gyvuliams oras, nėra visą mėszlą amonijaka, tai yra, visą mėszo smarvę sugers įbarstytosios į kratus sausos žemės.

kad iš 30 nusidėjusių 20 esti tokių kurie, į kalėjimą pakliuvo per degtinę Sudų archyvai sako, kad daugumo nusidėjimų nė bute nebutų, kad ne girtuoklystė.

Iš to viso, ką virszų kalbėjau, mes matome, kad girtuoklystė pamaži užmusza mūsų sveikatą, protą ir dorą, kad esti vaisintoja vargų ir nelaimių. Bet ką gi turime daryti, idant ją iszventtumem? gal užklausa tulas mylėtojas savo tautos.*) Sviete esti blaivystės draugysčių, kurios pastatė sau už mierį kovoti priesz iszsiplatinimą girtuoklystės, ir man rodos, tas kelias ir mums bepaliekti. Teip kitose szalyse paskutiniaais metais galima matyti atsiradus daug tokių draugysčių tarpe ukininkų, kurios gali buti mums paveikslu. Tos draugystės vienos taisosi prie gminų (valsečių). Ukininkai kaimais sutaria negerti ir pasiraszo į tam tikras knygas; kožnas kaimas iszrenka sau užžiūrėtoją, kuris turi žiūrėti, kad pasirasziusiejai negertų ir nelankyty karcziamų; peržengusius

*) Girtuoklystė pasiliautų, kad visų žemių vyriausybės padaryty sutarimą sumažinti leidimą ir pardavimą degtinės. Ale tai dar negreit nūsidos, kadangi sziaudien visos vyriausybės turi didesnę dalį savo pelno iš žmonių girtuoklystės, o žmonių gerovė szios dienos vyriausybės suvisu nerupi. Red.

Mėszo gerumas eina dar pagal gyvulius. Teip antai:

Galvijų mėsblas maža tetur savyje amonijako, ale užtai daug vandens; pertai puva iszlengvo ir pertai kruvose ne teip greit szila, kaip arklių arba avių mėsblas; ilgai guli žemėje, pakol suvisu perpuva ir peršigamina į maistines daleles, kurias augmenų šaknys gal sugerti. Teipo-gi žemės neįszildo, ale užtai jo trąsza žemėje ilgiaus laikosi. Kaipo *vėsiantis* mėsblas, galvijų mėsblas geriausiai tinka sausiems ir smiltėtiems laukams.

Arklių mėsblas vėl turi savyje daug amonijako (smarvės), o mažai vandens; taigi pertai jisai karsztas, kruvoje labai greitai iszila ir pertai jį vartoja visokiems lepiems augalams ir šaknims ant žiemos apdėti, kad nesuszaltų. Puva greitai, aparatas įszildo žemę, ale užtaigi grecziaus isz dirvos isznyksta. Deltogi arklių mėsblas reikia krėsti į supuolanczius, molinius ir szaltus laukus.

Avių mėsblas mažne toks pat, kaip ir arklių, tiktai dar sausesnis ir karsztesnis. Delto jį reikia krėsti į sunkius ir kietus laukus.

tuos prizadus pirmą sykį pabandžia pini-gais, paskui suvisu iszmets iš draugystės.

Kitos draugystės tverias prie bažnyčių; szitos draugystės, apricz sulaikymo girtuo-klystės, turi ir kitokius mierius, kaip ve: 1) prikalbėti girtuoklius lankyti bažnyčią, atlikti metinę spaviednę, 2) stengtis, kur galima uždaryti karcziamas, nors nedė-lioms 3) taisyti knyginyčias prie bažnyčių, iš kurių galėtų pasinaudoti visi parapijonys. Vadovu tokios draugystės buna vietinis dvasiszskasis, sąnariai renkasi iš vietinių parapijonų ir arba suvisu iš-sizada gerti, ar prizada labai mažai tegerti. Sztai kaip vienos tokios draugystės sąnariai skirstosi: pirmo skyriaus sąnariai suvisai išsizada gerti degtinę, alų ir toly-gius gėralus ant visados; antro skyriaus sąnariai žada negerti tik per vienus metus, treczio skyriaus sąnariai nors suvisu ne-atsisako nuo degtinės, bet pasižada mažai tegerti.

Todel, Lietuvos ukininkai, laikas ir mums pasirupinti įsteigti tokias draugystes prie valsčių ir bažnyčių. Man rodos, tokios draugystės pas mumis galėtų prie bažnytkiemų vieton karczių taisyti tokius namus, kur norintieji galėtų gauti išsigerti arbatos, kavos ir užkasti, kad į karczių suvisu nereiktų eiti.

V. Laurinaitis.

Kiaulių mėszlas tiktai tuomet testovi geras, jeigu kiaules gerai szeria. Nuo kiau-lių sieriamų žirniais, grūdais, sėlenomis arba sikėmis išz aliejinyčias, mėszlas daug geresnis, negu nuo sieriamų bulvėmis (ro-puėmis) ir kitais vandeningais pėszarais. Kiaulių mėszlas paprastai esti szaltas, turi daug vandens ir puva labai izlengvo. Delto-gi, norint iš jo turėti naudą, reikia maiszyti su kitu mėszlu, geriausia su arklių mėszlu.

Maiszyti visokių gyvulių mėszlus į daigtą visuomet yra naudinga, nesa viens mėszlas perdaug vandeningas ir szaltas, o kitas vel labai karsztas. Tai geri ukinin-kai teip įsitaiso savo tvartus: padalina į dvi dali; vienoj pusėje laiko galvijus, ki-toje avis (arba arklius). Po dviejų arba trijų savaiczių (nedėlių), kada prisimina ma-žumą mėszlo, tai avis (arba arklius) varo į galvijų pusę, o galvijus — į avių. Teip pervarinėdami bandą kas keletas savaiczių, visoj kutėje turi lygų ir vienodą mėszlą, neperkarsztą ir visokiam laukui tinkantį. Tiktai nereikia pamirszti ēdžias ir rindas teip įsitaisyti, kad jos būtų lengva perneszi iš vienos pusės tvarto į kitą.

Žalioji (Vilkaviszchio p. Sav. g.) Kas gero nepadarė, to nereikia perdaug girti, kaip Žaliosios naujojo vaito, Misikevyčiaus, kurį ne valsčius iszrinko, tik pavieto virszininkas (naczelninkas). Valsčius buvo isz-rinkęs Edriszių Balandą; o virszininkas už 100 rublių iszrinko Misikevyčių. Be-skaitydamas 7-tąjį numerį szių metų „Uki-ninko“, radau labai iszgirtą Mįs, o jis dar jokio gero valsčiui nepadarė, o blogo jau truputį padarė. Szia vasarą parėjo ant Vilkaviszchio stacijos daug kariumenės (vaisko) — na, tai, žinoma, reikėjo daug vežimų. Giriarnasis Misik. suragino labai neteisingai: ukininkai nuo 6 valakų turėjo siųsti po du vežimu, o dvaras nuo 63 va-lakų teipgi tik du vežimu — tai kokis ge-rumas naujojo vaito! Pas jį visai nėra jo-kios geros tvarkos, guodžiasi visi ukininkai, kurie numano valsčiaus reikalus. Asz gyvenu szalia Žaliosios, jau esu nejaunas ir pažinstu visą eilę Žaliosios vaitų. Žaliosios valsčiuje yra da daugiau, kaip dvi dalys, dvarų laukų, ukininkų nė treczia dalis nėra, o vaitai eina už ponus, tik peikiamasis Ražaitis, senasis vaitas, buvo padaręs gerą tvarką su vežimų davimu tarp dvarų ir ukininkų; jisai užstojo už savo brolius Lietuvius ir buvo teisingai iszdalinęs. — O dabar pakalbėsime apie V. Misikevyčiaus tėvo vaitavimą, jo gerumą ir tei-singumą. Prie jo man teko kartą buti ant valsčiaus sueigos. Asz macziau, kaip nežmoniszka jisai padarė. Kada sueiga pasi-baigė, atsivilko du žandarai. Vaitas, pa-gal teisybę, būtų turėjęs pats duoti jiems vežimą, nes valsčius vaitui už tai užmoka; o minėtasis vaitas užsipuolė ant vieno uki-ninko isz Rudžių kaimo, kurs buvo ant sueigos atvažiavęs, kad jisai į Virbalį tuos žandarus vežintų. Kada tas ukininkas ne-norėjo vežti, sakydams, kad jam nepriguli vežti, tai vaitas paszaukė vieną savo kai-myną ir sako: „vežk tu žandarus, o tas, kurs neklauso, turės tau už tai užmokėti penkis rublius“. Tai tas vargszas ir turėjo užmokėti penkis rublius. Kur czia miela-szirdystė ir teisybė? O kitą kartą, prie jo vaitavimo, užėjęs į kanceliariją sztai vėl ką macziau. Viens ukininkas buvo para-gintas į kanceliariją dėlei pirkimo kas-žin kokio daržo (pleciaus); vaitas reikalavo nuo to ukininko kopijos; tai tas ukininkas sakė, kad ta kopija tebėsant dar pas re-jentą, o jis tik numerį teturis. „Na, tai pa-rodyk!“ — Tas ukininkas tur but buvo jau apsigėręs ar rasi mažumą silpnas akis turėjo, tai nepataikė iszimti numerį, tiktai trirublę. Vaitas sako „geras numeris“, ir

įsidėjo į kiszenių . . . Tų pinigų jįsai tam ukininkui nesugrąžino, teip ir numirė neatsiteisęs. Na, broliai Lietuviai ir vaitai, ar pridėra mums teip nedorai daryti?! Asz nežinau, kas padavė į 7-tą „Ukininko“ numerį tokį pagyrimą, kuris nevertas per tiesą laikyti; tur but kokis studentukas paraszė, nes Žaliosios valsč. ukininkai tingus ant apszvietimo; kas žin, ar rastum ten nors vieną skaitantį lietuviszkus laikraszczius, ar ne. Kitą syk buvo girdėt vieną ar du Žaliosios ukininkus vartojant lietuviszkus laikraszczius ir platinant tarp kitų, ale kaip pradėjo kokis ten lenkpa laikis (kunigėlis) liežuvių, kur nereik, kaiszioti, tai tiems atėmė drąsą ir tie ukininkai pametė skaitę lietuviszkus laikraszczius ir dabar skaito kas žin kokią gudiszką; o naujasis vaitas M. skaito kas žin kokią lenkiszšką mazgotę. Jam visai nepriderėtų su lenkiszku užsiimti, nes dar neseniai mindžiojo gimnazijos slenkščius; jo laiko mokintinių yra daug lietuviųstės darbininkų, o jįsai miega tamsumo, jįsai dar lenkiszkos palivos nenusitrynė. Broliai Lietuviai, nenusiminkime, žiurėdami į mūsų apszvietus, bet niszmanėlius brolius, kurie dar gėdisi pasirodyti Lietuviais, kaip antai matome po miestelius. Jie sunkina mums szirdį, kurie jau pradėdam pažinti sunkumą Lietuvos padėjimo. Mums yra labai dimna į juos žiurėti ir klausyti, kaip jie lenkiszškai szvepluoja tarp savęs. Na, ponaicziai, ar jums pritinka lenkiszškai kalbėti? Ar jus girdejojt nors vieną giminę teip darant? ar matėte Žydus lietuviszkai besikalbant, ar Gudus lenkiszškai tarp savęs? Ar gal bijote, kad Žydai jūsų Lietuviais, „chlopais“ nevadintų? ar tai jau tokis baisus vardas Lietuvos, kad bijote atvirai Lietuviais pasirodyti? O ar jus slepiates ar nesislepiat, vis žino, kad jus Lietuviai, ale prasti, netikę Lietuviai, nės iszsižadate patys tavo giminės, savo tėvų, savo kalbos, savo kraujo? Tik patys apdumokite, ar jus svieto akise (ir Žydų akise) vertesni esate Lietuviais pasilikę ir drasiai savybę iszpažindami ar teip persivertę!

O Kunigėliams geradėjams priguli didžiausias papeikimas už iszsižadėjamą savo tėvų . . . Kad kunigai butų iszmintingesni ir pamestų gaudę svieto tusztybes ir pakavimą su lenkyste, tai ir kitų greicziaus akys atsivertų. Ale negana, kad lenkyste varo, kiti (kaip antai Starapolės Miknevyczius ir Veiverių Valaitis) jau pradeda į Maskolių dūdą pusti. „Oi vargai bėdos, vargingi czėsai, kas bus isz Lietuvėles? . . .

M. Z.

Isz Gelgaudiszchio (Naumiesczio pav. Suv. gub.). Skaitant lietuviszkus laikraszczius, nepasitaikė da man nē kartą rasti paraszytą ką nors apie Gelgaudiszki. Priežastis to, žinoma, toji, kad szitam kraszte iksziolaik netsirado nē vieno mokintiesnio Lietuvos, kuris butų iszdrišęs iszstumti savo tėviszkę ant platesnės regyklos parodyti tautiecziams. Ale tai dar geriau buvo czionbuviams Lietuviams, kad nieks iksziolaik nebandė praplėsztį užmirszties apdangalo, po kuriuo jie teip puikiai galėjo slėpti savo . . . piktus paproczius! Didžiausio papeikimo szio kraszto gyventojai yra verti jau delto, kad kone visi yra girtuokliai. O prie girtuoklystės prisideda da jų tinginumas dirbti ir užauszimas: nes turėdami po szonu daugybę barono von Keudel'io dvarų su paveikslingai vedama uke, nesirupino nē viens ten pasimokinti. Arcziaus juos truputį pažinęs, priverstas ēsi nulemti, kad jie teiposgi begalo tamsus: į visą Naumiesczio pavietę czia daugiausiai turbūt bus nemokanczių skaityti ir raszyti. Apraszant czionbuvius Lietuvius, negali nepaminėti tos liudnos buties, kad net mokslas jiems neiszėjo ant gero. Kada pirm keliolikos metų, turtiszksam padėjimui Lietuvoj pasikėlus, ukininkai pradėjo jieszkoti moksle apszisvietimo, tuomet ir Gelgaudiszchio Lietuviai subruzdėjo ir ėmė leisti savo vaikus į Senapilės (Marijampolės) ar Suvalkų gimnazijas. Bet „obuolys nuo obelies netoli nusirita“: tamsių ir prasigėrusių tėvų neprižiurimi vaikai mokinosi saviszškai. Užtai pusėtinai iszsiszkastavę, vienus patys tėvai atėmė isz mokyklos, nės sunus per szeszerius metus nemislyjo pabaigti nē trijų (III) kliausų; o kitus valdžia pavarė Dangumą tų „kliaisčių“ reik priksaityti prie draugijos iszmetų: juo jie katras daugiau laiko paszventė mokslui, juo pasidarė didesniu kvailiu ir isztvirkėliu. Naudą isz tų neiszsimokinusių mokslinezių turi vien tik maskoliai: nes užsigėrę (kas atsitaiko kelisyk per sąvaitę) žmones sznekina maskolisztai, o jei kalba lietuviszkai, tai nors padailina kalbą maskoliszktais „sakalėliais.“ Jie yra didžiausi szelpikai karcziamų, to tikrojo pamato maskoliszkos vieszpatystės. O Gelgaudiszchio karcziaama privalo didelės paramos! Užlaikytojas jos, Vokietys Cirkmonas, tiktai už vienus namus dvarui moka tukstantį rublių, o kur patentas ir uždarbis! Jeigu skaitysim, kad užlaikytojas karcziamos turi uždarbio tik 500 rublių, o tiek butinai turi turėti, nes kitaip neužsimokėtų szinkuoti, tai prie to pridėjus tą (1000) tukstantį rublių samdos už namus

ir 72 r. už patentą, pamatysim, kad Cirkmonas išz karcziamos turi iszrinkti tukstanti szeszis szimtus rublių per metus. O kad tiek pinigų uždirbtum, tai butinai reikia gėrymų iszparduoti ant penkiolikos iki dvideszimts tukstanczių rublių. Tiek tai per metus prageria Gelgaudiszkių apygardos Lietuviai, kurių ten yra (skaitant mažus ir moteriszkas) pusketvirto tukstanczio žmogystų. Jeigu anuos 15—20 tukstanczių prageriamų pinigų padalinsim' lygiai, ant kožnos žmogystos, tai iszpuls po 4 iki 6 rublių. Apskritai imant, juog szejmyną susideda isz penkių žmogystų, tai ant kožnos iszpuls po 20 iki 30 rublių! Nė nedvyai delto, kad tokiai girtuoklystei pas mus viesziant, o priegtam senoviszka dirbant žemę, mūsų Lietuviai nuskurdusiai gyvena. Triobos visur pasenusios ir į žemę suknibusios su nejaunesniais už savę stogais, kurie vasarą ir žiemą žaliuoja nuo samanų. Visoj' apygardoj gal rasi dvejatą naujai ir pusėtinai iszstatytų griczų (stubų) su dviem galais, o szejp žmonės smilksta mažose, žemose, tankiausiai duminėse su vienu galu, bazužėlėse. Szvarumas tų užgyventų skylių apverktinas. Sziek tiek geriau iszrodo jų kletys, kurių sienos pas visus yra iszlipintos visokio dažo ir kvarmų iszkarpytomis popieromis. Apart szito žiupsnelio pasidabinimo mūsų Lietuvaiczų, daugiau czia kitokio szvarumo nepamatysi. Bet jeigu jau tikt apie vienas Lietuvaites pradėjau kalbetie, tai ant jų pagyrimo turiu pasakyti, kad jos labiau kimba prie skaitymo knygų, negu vyrai, kurie temoka tikt stikeliais skambinti. Jokioj dalyj mūsų tėvynės turbut nēr' teip atkaklių tamsuolių, kaip apie Gelgaudiszki: knygų visainekenczia nē po akių, nē tų žmonių, kurie jiems jas siulo. Kada pirm' dvejeta metų viens apszvietėnis Lietuvos pradėjo truputį darbuotis apie praplatinimą lietuviszkių knygų, tai tuojaus ganja iszgamių Lietuvų padermės Z. užsiundė ji maskoliszkais žandarais; o kada szie ano Lietuvosio neįveikė, tai raszinėjo skundus pas gubernatorių ir dagi pas Gurką į Varszavą. Toks pasielgimas rodo stoką tautiszkos sąmonės ir dideli doriszką nūpuolimą, kuris isivyravo po Vokieczų įtekme, czia per asztuonias deszimtis metų prie baronų von Keudelių vieszpatavusių. Gelgaudiszkių Keudel'iai ikiszloaik turėjo garsą paveikslingų dvarininkų, bet po teisybei — tai nevisame jie buvo paveikslingi. Dirbimas ir įžiurėjimas žemės kuogeriausias, apmokejimas oficialistų („dinstininkų“ — Vokieczų daugiausiai) kuopuikiausias, užlaikymas galybės visokių veis-

lių arklių ir jų tvartų-rumų (palocių) kuorupestingiausias, ale . . . padėjimas darbininkų, jei neapverktinas, tai bent neužvydėtinas, ikiszloaik buvo. Visi teip czia vadinami „kumetbucziai“ — pastatyti ne del gero jų gyventojų: muriniai žiemos laike neiszpasakytai szlapinoja, o mediniai, jau nuo seniai netaisomi, sutrandijo ir į žemę suknubo. Darbininkai Lietuviai buvo pažeminti: isz jų retas tegalėjo patekti už kamarninką (pristovą), nes tas ir kiti „dinstai“ (valdininkystė) buvo pavesti Vokiecziams. Paskutinio Keudelio, kuris pardavė Gelgaudiszkių dvarą, pati netikt' ka traukė į faterland'ą, ale da buvo priegtam ir liuterionė-fanatikė. Jos tai darbas, kad po pardavimui G. dvarų vieni tikt liuterionai — valdininkai tegavo dovanas ir ardinarijas, o katalikai nieko . . . nors tarp' szių paskutinių buvo ir užsitarnavusių, kaip antai p. Narkevyczia.

Patrijotizmas, ar tai tusztybė baronienės teip buvo didelė, kad ji nē teip puikiam Gelgaudiszkių, kur Keudel'iai gyvena lyg koki senoviszki didžponiai, niekaip negalėjo nurinti ir vis traukė į Prusus, iki ant galo neperkalbėjo vyro, kad parduotų dvarus ir persikeltų į Drezdeną.

Nuo Keudelio Gelgaudiszkių nupirko už asztuonis szimtus asztuonias deszimts tukstanczių rublių (880,000 r.) dvarponių Lietuvų kuopaisz Užnemunės priekurių prisiplakė nē tai Lietuvos, nē tai Lenkas — Panemunės Zanas. Visi pirkikai apart p. Zano yra turtingi, tikt nežinia delko jie skolyjo isz Varszavos hipotekos szeszis szimtus tukstanczių (600,000) rublių? Sziandien-gi ta hipoteka, priegtam giriniai servitutai, na, ne be to, da ir žmogaus godumas, neduoda pirkikams tų dvarų dabar tarp savę pasidalinti. Buvo, teisybė, 15 dienų spalinio susitarę pp. Mantvilas, Vereszczaka ir Svida pasidalinti tarp savę ant trijų dalių nupirktus dvarus, o kitiem dviem bendram, pp. Baltuczui ir Zanui, atmokėti; jau kitus gyvuolius buvo pasidalinę; bet kuomet galutinai susivažiavo į Aleksotą apsirasztytų, susipyko . . . ir vėleik pasiliko, kaip buvė. Tiems turtams valdyti paskyrė Zaną; jis apsiėmė iszmokėtie 37 tukstanczius procentų į hipoteką, 12 tukstanczių mokeszių užlaikytie darbininkus, kuriems pinigais algos iszsimoka nuo 10 iki 12 tukst. rublių per metus, ir da duoti grynosineigos (pelno) 5 tukstanczius. Kaip matom, nelengva užduotis p. Zano! Kas vienok arcziau pražinsta tą poną, tai sako, kad jis mokės surinkti tas skaitlines. Taigi pradžia savo gaspadorystės tuojaus

pažymėjo atstatymu 50 šeimynų darbininkų, panaikiniu mažesniuose priedvariuose kamarninkų ir numazinimu valdininkams (dinstininkams) algos. Inspektoriai dabar, apart ardinarijos, gaus po 250 rublių ant metų. Pirmiaus darbininkai gaudavo javais: po 14 karčių rugių, šesysis karčius avių, šesysis karč. miežių, 8 karč. bulvių pasodindavo, o vieną kartį gatavų gaudavo, po šesysis gorčius linų pasėdavo ir pinigais gaudavo 14 rublių; užtai turėdavo kožnas, pasisamdes ant savo kaszo antrininą ir antrininkę, stoti drauge su jais kasdien į darbą nuo šv. Jurgio iki visų Šventų. O nuo visų Šventų iki šv. Jurgini uždariaudavo dvare kuldami isz saiko, o jei kitą darbą dirbdavo, tai kožnas darbininkas gaudavo 15 kap. ant dienos. Kuldami isz saiko jie per žiemą užsikuldavo kokią 30 iki 40 karčių javų. Dabar prie senojo užmokesčio pridėjo 9 karčius rugiais ir 10 rublių pinigais ir užtai turės dirbti diens į dieną dvare per apskritus metus. Darbininkai dejuoja, kad alga teip esanti sumažinta, kad jokių gerų negalima busią iszmisti. Užtai pusė „kumeczių“ jau pameta Gelgaudiszko dvarus; vieni eina į Kidulių dvarą, kur 10 rublių algos daugiau moka, o kiti traukia į Užnemunę. Ant nenaudės vietiniams ir aplinkiniams darbininkams tapo dar įvesta kuliama garinė maszina, kurią vietiniai žmonės praminė pragaru. Praminimas labai pritinkantis, nes czia, lyg pragare, darbininkai kankinami: nuo ryto iki vakarui negal nuo jos atsitraukti, pertai jei kas neturi kuo užsivaduoti, tai turi perdien gangariuot nevalges. Aplinkiniams, neprigulintiems prie dvaro, darbininkams dabar bus ir sunkiau su duona, nes seniau jie kuldavo dvare, ar girioj gaudavo darbą; o dabar dvaras, su maszina rudenį iszsikules, girioj nudirbs su savo darbininkais. Vienok kuomet daug pinigų reik surinktie, tai tankiausiai sziaudien nesiziuri nė ant darbininkų nuvarginimo, nė ant jų doros. Taigi ir p. Z. anas permainas padaręs, rengiasi atnaujinti Gelgaudiszkyj' bavorą, Szakiuos įtaisyti bavorą! Rubežius nuo Prusų uždarytas, visas pigu, ka czia, sako, pudyti javus aruode! Kad steigti virszpaminėtas įtaisas ponams yra naudinga, tai mes visi gerai žinome, o. p. Z., tas garsusis ant visos Suv. gubernijos propinatorius, pats iszbande; bet asz, kaipo prastas ukininkas, vieno dalyko tikt niekaip į galvą negaliu suimti, ir gana! O tas dalykas ve koks: kaip tai gali tiems patiems darbininkams, be

kurių nė viens grudas dvaro aruode nepasirodo, tuos paczius javus tikt jau pavidale alaus pardavinėti? Nelaimingi užties tie mūsų vargdieniai Lietuviai! Seniaus Kendl'iai degino jų kaimus, veržė, laukus, steigėisz jų laukų sav priedvarius, o paskui surinktus nuo jų laukų ir isz jų prakaito pinigų deszimtimis tukstanczių iszmėtydavo baronienės becziužinėdamos po Berlyną; o sziaudien, nors nauji ponai, bet seni vargai, dagi didesnis bėdas. Ne užtenka jų prakaito, da tą prakaitą susamstyta gražina jiems atgal ir reikalauja nuo jų pinigų; nori da juos pragirdinti, idant, budami vargdieniais ant kuno, stotųsi neturtėliais ir ant dvasios... E. M.

Isz Lazdijų. (Suv. gub. Seinų pav.) Lazdijų miestelis guli ant dvideszimto versto į žiemius nuo Seinų. Isz visur apsuptytas smilezių kalnais, bet viduryj paprastai buna neiszbredamas purvynas. Miestelio ir visos Lazdijų parapijos gyventojai yra Lietuviai — Dzukai. Nors nuo laikų vysk. Straszinskio ikiszio laik jie buvo varginami su lenkiszkais poteriais, lenkiszkais pamokslais ir tokiomis jau bažnyčioje giesmėmis, bet lietuviszkos kalbos ir prisiriszimo prie jos mūsų dukieliai tik nepametė. Ypatingai jie mėgsta dainuoti, dagi paczio miestelio gyventojai, teip vadinami „szlėktos“, kurie namieje tankiausia vartoja lenkiszka kalbą, teipogi mėgsta labai lietuviszkas dainas. Grįžimas sulenkėjusių seniaus (dėlei spaudimo dvasiszkos valdžios) Lieturių prie lietuviszkos kalbos yra matomas. Gana tankiai pasi- taiko, kad senieji mėgsta kalbėti lenkisz- kai, žinoma moka ir lietuviszškai, o janieji jau visai lenkiszškai nemoka. Lietu viszkų knygų tiek maldaknygių, kaip ir svietiszkų, czia didelė stoka. Bet jeigu kokią sugriebia, tai su noru skaito. Tiek apie paczius Lazdijų parapijos Lietuvius! Dabar kelis žodžius apie jų vadovus. Nuo pradžios lenkiszko užpuolimo da iki sziaudien jie neturėjo nė vieno tikro, jų gerovei atsidavusio, klebono. Lazdijų bažnyzios užduotis ne tokia, kaip visam krikščioniszkam sviete: ji ikszio laik buvo lenkiszkos propagandos vieta, kur isz Lietuvių bandė padaryti lenkiszkus mozurus. Bet sziaudien, acziui tos parapijos vikarijuszams (ne klebonui), ir Lazdijų bažnyčiai paszaukimas tapo sugražintas: pamokslai, maldos, poteriai lietuviszškai kalbami, tikt (ale czia tai jau acziui klebonui) gieda lenkiszškai ir dagi kaip bjauriai! Kun. St., uolus Dievo tarnas, matydamas, kad L. bažnyčioj lenkiszškai gieda ne del

garbės Dievo ir naudos parapijonų Lietuvų, o tikt dėl prilaikymo lenkiszkos politikos, įsikunijusios dabartinio klebono kun. Adamavyciaus žmogystoje, prasšė szio paskutinio, idant duotų jam užsimtie mokinti žmones bažnytinų giesmių. Klebonas įvelyjo, ale ne kitaip, kaip tik lenkiszka! Tokiu budu da ir sziantdien klebonas Ad. bažnyčioj lepina savo ausį ne puikiu, ale užtai lenkiszku, kelių „dziedų“ giedalu . . .

E. Mažutis.

Kražiai (Raseinių pav., Kauno guh.), 20 d. Lapkriczio atvažiavo į Kražius Kauno gubernatorius, susisaukę 50 aplinkinių uriadnikų. kelioliką žandarų, nuėjo prie kliosztoriaus bažnyčios ir norėjo izsgabentinti visus daigtus ir bažnyčią užpaczetyti. Ale parapijonai tai patyrė ir susirinko į bažnyčią: bažnyčia buvo prisigrudus žmonių. Žmonės susijė netuszi: viens atsigabeno gerą lazdinį, kits akmenų keszeniuje, kits pisztalieta ar revolverį ir t. t. Gubernatorius su gauja burliokų įsigrudo į bažnyčią ir užlipo ant užlų prie vargonų. kadangi szejp negalėjo nieko pradėti. Kokių priekabių butų tie nevidonai ėmė jieszkoti, kad žmonės nebutų užkiszę augszto durų ir nebutų Maskolių tenai ant tulo laiko uždare — nežinia. Kada juos žmonės paleido, tai gubernatorius, matydamas, kad su ta sauja burliokų neigalės Žemaičių, paszaukę per telegrafą 300 kazokų . . . Žmonės vis dabojo bažnyčią, per visą dien nėjo izz bažnyčios laukan, ir per tą naktį bažnyčioje nakvojo. Ant rytojaus atjojo 300 kazokų. Atjoję vieni apsiautė Kražių miestelį ir neleido bėganczių laukan, o kiti tuojaus szoko su ginklais ant susirinkusių žmonių, aplink bažnyčią ir paczoje bažnyčioje. Raiti su szoblėmis, žmones kapodami, jojo į bažnyčios vidų. Pakilo baisi kova, didis nekalto kraujo praliejimas. Kazokų krito kokia deszimtis negyvų, o Žemaičių — kokia trisdeszimtis, o kiek tapo suzeista, tai da nesuskaitė . . . Pagalios Žemaičiai vieni izzbėgiojo, o kitus suėmė. Kurie norėjo izz miestelio izzbėgti, tų pastatyti kazokai neleido, o kurs geru neklausė, tapo nudurtas arba perszautas. Ant galo Žydus liepė užsidarinėti kromus ir karcziamas, o visus katalikus suėmė, nežiuredami, ar katraš izz miesto ar izz aplinkinių. Tokiu budu vieni Kražių parapijonai tapo kazokų izzmuszi, kiti suzeisti, kiti pagaliaus apkalti. Laimingi tie, kurie gyvastį padėjo už savo tėvų viera ir palikimus, ale nelaimingi tie, kurie gyvi pakliuvo į tironiszkus nevidonų nagus.

Dabar kasdien tuos nelaimingus musų brclius tironiszka kankina, kvoczia ir siunczia szalyn. Tur but juos visus izsgabens į Siberiją, o kitus gal dar nužudys „už pasiprieszinimą valdžioms.“ Baisu pamislyti, kas gal pasidaryti izz Kražių parapijos! Ar tik Maskoliai nepadarys teip, kaip padarė su daugeliu parapijų Lietuvoje po lenkmecziui — izzvarė visus parapijonus į Siberiją, o į jų vietą pargabeno izz Maskolijos burliokus ir jiems musų lietuviszką žemę dykai izszdalino! Baimė ima, kad ir su Kražių parapija jie teip nepadarytų. Czia turiu pasakyti, kad ta Kražių kliosztoriaus bažnyčia yra murinė, druta ir graži, jau keli szimtai metų kaip statyta. Kražių parapijos bažnyčia jau menka, o dar medinė, tai kada Maskoliai izznaikino kliosztorių, Kražiečiai prasšė, kad bent bažnyčią parapijai atiduotų; raszė gubernatoriui ir general-gubernatoriui ir pagalios pacziam Maskolių ciecoriui, kad bažnyčios negriautų, kad ją parapijai lieptų pavesti. Ir ant tų visų paszymų bei maldavimų Kražiečiai pagaliaus susilaukė tokių pasekmių, kaip virszuj apraszta. Skaitytojau, ką tu ant to pasakysi? . . .

Nuo „Ukininko“ izzleistojų.

Didesnė dalis „Ukininko“ skaitytojų užsiraszo musų laikrasztį metams bėgant, o kiti susiranda tik tai antroj pusėje arba dagi ir pabaigoj metų. Tai yra didei nepagirtinas ir suvisu nepraktiszkas dalykas: pertai ir patys skaitytojai apsigaua, nes daugelis negaua visų laikraszczio numerių, o, žinoma, ir „Ukininko“ izzleistojai, nesa, nežinodami, kiek per metus laikraszczių iszeis, negali užganėdinti skaitytojų.

Deltogi dabar izsaugszto apskelbiame, kad maloningi musų skaitytojai teiktusi mažumą pasiskubinti musų laikrasztį užsiraszti, dėl savo ir dėl musų gero.

Pinigai, rankraszcziai ir gromatos į „Ukininko“ redakciją reikia siųsti ant adreso: Herrn Dr. Bruazis, Tilsit (Ostpr.).

Italpa.

Laikas mums pasirupinti. V. Laurinaitis. — Kaip reikia taisyti tvarto mėsžlas. — Žalioji. M. Z. — Izš Gelgandiszko. E. M. — Izš Lazdijų. E. Mažutis — Kražiai.